

Araştırma

İNSAN TİCARETİYLE MÜCADELEDE SOSYAL POLİTİKA VE SOSYAL HİZMETLERİN GELİŞİMİ: UKRAYNA ÖRNEĞİ¹

Development of Social Policy and Social Work in Fight against Human Trafficking: The Ukrainian Example

Reyhan ATASÜ TOPCUOĞLU*

*Arş. Gör. Dr.
Hacettepe Üniversitesi
İİBF Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi

ÖZET

Modern bir kölelik biçimi olan insan ticareti özellikle SSCB'nin yıkılmasının ardından Avrupa, ve Orta Doğu'da giderek artmış; hem nedenleri hem sonuçları itibarıyla ulus-ötesi bir sosyal problem haline gelmiştir. İnsan

ticaretiyle mücadele gerek sosyal politika gerekse sosyal hizmetler açısından yeni bir politika ve müdahale alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, insan ticaretinden en çok etkilenen ülkelerden biri olan Ukrayna'da gerçekleştirilmiş alan araştırması bulgularına dayanarak, Ukrayna'da insan ticaretinin bilinen boyutları, sorunun ortaya çıktığı ekonomik ve siyasi arka plan incelenip, insan ticaretiyle mücadele için geliştirilen sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamaları değerlendirilmekte, kısaca Ukrayna örneğinde insan ticaretiyle mücadelenin gelişimi sosyal hizmet bakış açısıyla çözümlenmektedir.

Anahtar Sözcükler: İnsan ticaretiyle mücadele, insan ticareti ve sosyal hizmet, Ukrayna, sosyal politika ve sosyal hizmet

ABSTRACT

After the fall of the USSR, the modern form of slavery that is human trafficking has widened its scope in Europe as well as in the Middle East and due to its causes and effects has become a transnational social problem. Therefore fight against human trafficking developed into a new political area for social policy and a new intervention area for social work. This study reviews the known scope of human trafficking; it reveals the political and economic background of the problem and evaluates social policy and social work interventions in fighting human trafficking by using data of obtained in field research carried out in Ukraine, which is one of the countries strongly affected by human trafficking. In short, the study analyses the development of counter-trafficking in Ukraine with a social work point of view.

Key Words: Human trafficking, counter-trafficking, Ukraine, social policy and social work

1 Bu çalışma yazarın "Construction of Counter-Trafficking as a Transnational Field: The Examples of Ukraine, Turkey and Germany" adlı YÖK yurtdışı doktora bursuyla Berlin Humboldt Üniversitesi'nde yapıp tamamlanmış doktora tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

İnsan ticareti dünyada giderek yayılan, zorla çalıştırmaya dayalı bir beden ve emek sömürü biçimidir. Konu özellikle 2000 yılından itibaren uluslararası gündemde önemli bir yer tutmaya başlamış, zaman içinde bir sosyal politika ve sosyal hizmet alanı haline gelmiştir. İnsan ticaretinin en çok kabul gören tanımı, "Palermo Protokolü"nde yani "Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol"de yer almaktadır:

İnsan ticareti, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içermektedir.

Palermo Protokolü'ndeki tanım, ülkelerin ceza hukukunda yerel özelliklere

ve kültüre göre değiştirilerek alınsa da, genelde hem insan ticaretinin hem de insan ticaretine karşı mücadelenin konusunun ne olduğu anlayışına temel teşkil etmektedir. Bu tanımda insan ticareti kavramının üç ana eksenine sahiptir:

1. *Yer değiştirme*: kişileri ülkeye sokmak, ülke dışına çıkarmak, tedarik etmek, kaçırmak, bir yerden başka bir yere götürmek, sevk etmek ya da barındırmak.
2. *Şiddet*: çeşitli şiddet türlerinin mevcudiyeti ve bunların yer değiştirmenin bireysel koşullarını etkilemesi, bir zorlama ya da kandırmanın olması, yani göçmenin kararının hür iradesi etki altındayken verilmiş olması;
3. *Emek ve beden sömürüsü*: zorla çalıştırma, zorla fuhuş, zorla hizmet ettirme, kölelik benzeri uygulamalarla emeğin ve bedenin ağır biçimde sömürüsü.

Bu üç temel unsura bir de toplumsal cinsiyet olgusunu eklemek gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyetin konu açısından ne kadar kritik olduğu birkaç istatistiğe bakınca hemen göze çarpmaktadır. İnsan ticaretine ait istatistikler, sorunun toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünden ve toplumun cinslere dayattığı kalıp algılardan ve rollerden, ataerkillikten bağımsız olarak kurulmadığını göstermektedir. 2007 yılı tahminlerine göre, yılda 600,000 - 800,000 kişi insan ticaretine maruz kalmaktadır (ABD Hükümeti Dış İşleri Bakanlığı, 2007). Uluslararası Çalışma Örgütü yılda ortalama 12.3 milyon kişinin zorla çalıştırıldığını, bunların 2.4. milyonunun insan ticareti mağduru olduğunu tahmin etmektedir

(ILO, 2007). İnsan ticareti mağdurlarının %98'i kadındır ve bu kadınların ağırlıklı çoğunluğu seks sektöründe, bir diğer önemli çoğunluğu da ev hizmetlerinde çalışmaktadır (ILO,2007). Yani insan ticareti, genelde kadınları hedef alan, enformel ekonomik alanda gerçekleşen bir sömürü biçimi olarak belirmektedir. Geleneksel ataerkil yapının ana unsurlarından biri olan bireyin iradesinin kırılmasını yineleyerek sürdürürken, bir yandan da ataerkilliğin kadınlığa dayattığı iki temel rolü –erkeğin cinsel tatmininin sağlanması ve ev işlerinin yapılması görevlerini- günümüz dünyasında yeniden üretilen bir pratik olarak karşımıza çıkartmaktadır. O zaman insan ticaretini yeniden şöyle formüle edebiliriz: İnsan ticareti, ulusaşırı enformel ekonomik alanlarda, şiddetin birçok türünün iç içe uygulandığı, cinsiyet ve etnik ayrımcılığına dayalı, bir emek ve beden sömürüsü biçimidir. Bu nedenle onu ataerkillik, ırkçılık ve enformel kapitalist ilişkiler ağında örülen ulusaşırı bir pratik olarak tanımlayabiliriz (Atasü-Topcuoğlu, 2012).

İnsan ticareti, kölelik kurumunun modern yüzü olarak, küresel ulaşım ve haberleşme ağlarının gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla uluslararası boyutta geniş bir sorun alanı haline gelmiştir; uluslararası insan hakları hukukunda ve birçok ulusal yasal çerçevede suç olarak tanımlanmıştır. Her geçen gün insan ticaretine kurban olan kişilerin, bu ticareti organize eden tacirlerin, organize suç örgütlerinin, bu suçun işlendiği ülkelerin ve bu ticaretin geçtiği yolların sayısı ne yazık ki artmaktadır.

Birçok çalışmanın belirttiği gibi insan ticareti özellikle SSCB'nin yıkılmasının ardından dramatik bir artış göstermiştir. Türkiye'de de tespit edilen insan

ticareti vakalarının istatistiği de bu durumu açıkça göstermektedir. Özellikle Ukrayna, Moldova, Rusya ve Türkiye Cumhuriyetlerinden gelen göçmen kadınlar insan ticareti açısından bir 'geçiş ve varış ülkesi' olarak tanımlanan Türkiye'de insan ticaretine maruz kalmaktadır. Alan araştırması bulgularının serimlenip yorumlandığı bu çalışmada 'kaynak ülke' olarak tanımlanan Ukrayna'ya odaklanılacak, problemin ortaya çıktığı toplumsal koşullar, insan ticaretinin bilinen boyutları, sosyal politika geliştirilmesi ve sosyal hizmet uygulamaları incelenecektir.

YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı Ukrayna'da insan ticaretiyle mücadelenin nasıl geliştiğini anlamaktır. Araştırma sorusu bir 'nasıl' sorusu olduğu için, yani amaç sayısal çoğullardan öte bir süreci anlamak olduğu için niteliksel araştırma tekniklerine kullanılmıştır. Araştırmada belge taraması, katılımcı gözlem ve derinlemesine mülakat teknikleri kullanılmıştır. Belge taramasında, ilgili literatürün yanı sıra, ilgili mevzuat, alanda konuyla ilgili faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının proje belgeleri ve raporları taranmıştır. Katılımcı gözlem tekniği, araştırmacının çözümlediği alanda sürekli gözlem yapması ve insan ticaretiyle mücadele alanında gerçekleştirilen çeşitli etkinliklere (toplantı, çalıştay, sokak etkinlikleri gibi) aktif katılımı ile kullanılmıştır. Ayrıca, konuyla ilgili aktif çalışan kurum ve kuruluşlardaki uzmanlarla derinlemesine mülakatlar yapılmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubu aktif olarak insan ticaretiyle mücadele eden kurum ve

kuruluşların yetkilileridir. Hem karar alma mekanizmalarında hem de insan ticaretiyle mücadelenin uygulanmasında bizzat görev alan uzmanlarla toplam yirmi iki adet derinlemesine görüşme yapılmıştır. Araştırmada, gözlem ve görüşmelerin yapıldığı kurumlar şöyledir: Aile, Gençlik ve Spor Bakanlığı; İçişleri Bakanlığı İnsan Ticaretiyle Mücadele Departmanı; İçişleri Bakanlığı Dış İlişkiler Birimi; Emniyet Genel Müdürlüğü ve Yabancılar ve Asayiş Daireleri; Uluslararası Göç Örgütü Ukrayna Misyonu; AGİT Ukrayna Misyonu ve alandaki sivil toplum kuruluşları (Caritas Ukrayna; COATNET-Ukrayna; Ukrayna Ortodoks Kilise Birliği; *Faith, Love and Hope* (Protestan Kiliseler Birliği Kuruluşu); European Youth Parliament; La Strada – Ukrayna; Rozrada; School of Equal Opportunities; SOCIUM XXI; Verita; İş Adamları Derneği; Women's Consortium Ukraine, Amnesty-Ukrayna).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla katılımcı gözlem ve derinlemesine mülakatlar yapılmış, mülakatlarda yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Araştırmanın Alanı ve Veri Toplama Süreci

Araştırma Ukrayna'nın başkenti olan Kiev ve Odessa kentlerinde yürütülmüştür. Kiev'in araştırma alanı olarak seçilmesinin nedeni, insan ticaretiyle mücadelede önemli rolü olan bürokratik kurumların, uluslararası kuruluşların ve alanda adını duyurmuş sivil toplum kuruluşlarının bu şehirde toplanmış olmasıdır. Odesa'nın seçilmesinin nedeni ise, önemli bir liman kenti olan Odesa'da insan hareketliliğinin yüksek

olması, iç-insan ticareti vakalarının tespit edilmiş olması dahası, başka ülkelerde insan ticareti mağduru olan birçok kişinin limandan ülkelere geri döndüğünün bilinmesi ve limanda mağdur tespit projesinin yürütülmesi ve kentte konuya özel sığınmaevinin olmasıdır. Veriler Mart –Haziran 2009 yıllarında Kiev ve Odessa'da gerçekleştirilen alan araştırmasıyla derlenmiştir.

BULGULAR

Ukrayna'da insan ticareti sorunun doğduğu ekonomik ve siyasi arka plan

Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Birinci Dünya Savaşının hemen sonrasında kurulmuş ve 1922'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) bir üyesi olmuştur. 1991 yılında, Rusya, Beyaz Rusya ve Ukrayna SSCB'nin yıkılışını ilan etmiş ve Ukrayna bağımsız bir cumhuriyet haline gelmiştir. Bağımsızlık döneminin başlangıcında, Ukrayna, diğer 'geçiş devletlerine göre' ekonomik kaynaklar bakımından çok daha avantajlı bir ülke olarak değerlendirilmesine (Shen, 1996) rağmen geçiş sürecinin maliyetleri beklenenden çok daha ağır olmuştur. 1991-1998 yılları arasındaki ağır ekonomik kriz sürecinde dramatik enflasyonlar olmuş ve Ukrayna Milli gelirinin %60'ını kaybetmiştir (Dünya Bankası, 1998; IMF, tarihsiz). Süreç içinde seçilen hükümetler sıklıkla, yolsuzluk ve kamu malının oligarşiye transfer edilmesi gibi eleştirileri beraberlerinde getirmişlerdir (Velibor, 2008).

Hem ekonomik hem siyasi açıdan çalkantılı geçiş döneminde, Ukrayna tıpkı diğer post-Sovyet ülkeler gibi Batı'dan demokratikleşme ve ekonomik yeniden yapılanma için yoğun destek görmüştür

(Cohen ve Arato, 1992). Demokratikleşmeye yönelik Batı desteği genelde sivil toplumun yapılanması ve sosyal politikaların oluşturulup uygulanması alanlarında yoğunlaşmıştır. Bu çerçevede gelişen sivil toplum, gücünü 2004 yılındaki Turuncu Devrim ile göstermiştir.

Ukrayna'ya gelen Batı desteği dinamik yapıya sahiptir ve öncelik alanları geçen otuz yıl içinde siyasi konjonktür uyarınca değişmiştir; ancak insan ticaretinin ele alındığı iki temel eksen, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve göç politikalarının yapılandırılması her zaman ajandadaki yerini korumuştur.

Geçiş sürecinde eski sosyal hizmet sistemi çözülmüş, Ukrayna'da devlet yeniden yapılanma içinde ortaya çıkan sosyal sorunları yeterince hızlı bir şekilde görememiş, giderek artan yoksulluk, bu yoksulluğun daha çok kadınları etkilemesi, ve yoksulluk nedenli artan yurtdışı göçü kontrol edememiştir. Dahası, göç eden vatandaşların durumlarıyla ilgilenmemiş, bunlardan bazılarının göç öncesinde ya da sürecinde insan ticaretine maruz kaldıklarını yeterince hızlı tespit edememiştir.

Ataerkillik, geçiş dönemi sıkıntılarının halk arasındaki dağılımı ve göç

Sovyet sosyalist sisteminden kapitalist sisteme geçiş gibi tüm devlet düzeninin değiştığı ve kökten bir sosyal değişimin olduğu ortamda, zararlar ve riskler, ataerkil toplumsal yapı uyarınca kadınları daha fazla etkilemiştir: Süreç içinde işten atılmalar ve yoksulluk kadınları daha fazla etkilemiştir. 2000 yılında yapılan bir çalışma

göstermektedir ki, Ukrayna'daki işsizlerin %60'ı kadındır ve geçiş sürecinde yani 1991-2000 yılları arasında işten çıkartılanların %90'ını yine kadınlar oluşturmaktadır (Hughes, 2000). Bu sosyo-ekonomik koşullar altında, göç, Ukraynalı kadınlar için bir yoksullukla mücadele stratejisi olarak gündeme gelmiştir.

Ancak, farklı toplumlarda farklı biçimlerde tezahür eden ataerkil toplumsal yapılar Ukraynalı göçmen kadınların yaşamlarını göç ettikleri yerde de etkilemiştir. Kadınlar göç ettikleri yerlerde toplumsal cinsiyet, vatandaş olup olmama ve etnisite uyarınca bölünmüş formel ve enformel işgücü pazarlarıyla karşılaşmışlardır. Bu göçmen kadınlar kaçak işçiler olarak düşük statülü 'kadın işlerinde' (ev hizmetleri, temizlik işleri, bakım hizmetleri, eğlence ve seks sektörü gibi) zor koşullarda çalışmak durumunda kalmışlar ve kalmaktadırlar. Bu çalışma deneyimleri emeklerinin karşılıklarını alamadıkları ya da istedikleri halde işten ayrılamadıkları ve özellikle istemedikleri işleri zorla yaptıkları durumlarda insan ticareti vakalarına dönüşmüş ve dönüşmektedir².

2 Bu noktada bazı vaka örnekleri, insan ticareti araştırmasının etik kuralları ve mağdurların kimlik ve güvenliklerinin korunması açısından detaylardan arındırılarak kısaca sunulabilir. Örneğin, 2007 yılında Ukraynalı bir genç kız arkadaşının eşi olan cep telefonu dükkanı sahibi bir Türk vatandaşıyla çalışmak için anlaşarak Türkiye'ye gelmiş; ancak daha sonra pasaportuna el konularak ve geliş masrafları için borçlandırılarak seks sektöründe hizmet etmeye zorlanmıştır. Altı ay sonra ülkesine döndüğünde Odessa'da tespit edilmiş; IOM aracılığıyla rehabilitasyon için sığınmaevine gönderilmiştir. Sığınmaevinden sonra geldiği bölgeye yakın konuyla ilgili STK'ya havale edilmiş, orada psikolojik destek almış ve meslek edinme eğitimlerine katılmış; daha sonra evine dönmüş-

Tablo 1.Ukrayna'da Tespit Edilen İnsan Ticareti Mağduru İstatistikleri

Yıl	IOM destek verdiği İTM	İçişler Bakanlığı'nın tespit ettiği İTM
2000	42	---
2001	254	156
2002	332	300
2003	525	198
2004	626	375
2005	828	446
2006	937	393
2007	1121	366
2008	820	342
2009	773	----
2010 (September)	872	----
Total	7085	2576

(İTM: İnsan ticareti mağduru. İstatistikler IOM Ukrayna Misiyonu ve Ukrayna İç İşleri Bakanlığı verilerinden derlenmiştir)

Ukrayna'da insan ticaretinin bilinen boyutları

İnsan ticareti, kayıtdışı ekonomik alanda gerçekleştiği için ve suç olduğu için tam olarak boyutları bilinmeyen ve tahmin edilemeyen bir olgudur. Ancak tespit edilen mağdurlar ve yakalanan insan tacirlerinin sayısı tam olarak bilinebilmektedir. Dolayısıyla var olan rakamlar hali hazırda var olan insan

ticareti vakalarının bir kısmını göstermekte ya da tahminlerden ibaret kalmaktadır. Ukrayna İç İşleri Bakanlığı'nın 2005 yılındaki resmi tahminine göre, 2005'e kadar 400,000 kadın insan ticaretine maruz kalmıştır (Lutsenko ve diğ. 2005:35). Ancak araştırmaya katılan uzmanların hepsi, insan ticaretinin gerçek boyutunun resmi tahminlerin çok üstünde olduğunu düşünmektedirler. Uluslararası Göç Örgütü ve İç İşleri Bakanlığı tarafından tespit edilen insan ticareti mağdurlarının sayısına baktığımızda, sivil ve resmi tespitler arasındaki ve toplam mağdur tespiti ile tahmini mağdur sayısı arasındaki farklar dikkat çekicidir.

Yukarıdaki tablodaki ikinci kolon 2000 yılında 'mağdur destek' programının başlamasından itibaren IOM Ukrayna Misiyonu tarafından destek sunulan insan ticaretine maruz kalmış kişilerin

tür (Kravchuk ile görüşme,2009). 2005 -2009 yılları arasında ev hizmetlerinde pasaportlarına el konularak, çok uzun saatler boyunca çalıştırılan ve ücretinin tamamını ya da bir bölümünü alamadan evine dönen ev hizmetlilerini tespit edilmiştir. Bu vakalar genelde IOM'de dosyaları açıldıktan sonra evlerinin oldukları bölgedeki STK'lara yönlendirilmişlerdir. Ayrıca, 2006 yılında Güney İtalya'da tespit edilen (La Strada, 2008) zorunlu çalışma kampındaki Polonyalı ve Ukraynalılar da seks sektörü dışındaki insan ticaretine örnek vakalardır.

sayısını göstermektedir. Üçüncü kolonise, Ukrayna İç İşleri Bakanlığı tarafından 'insan ticareti mağduru' olarak tespit edilen kişilerin sayısıdır. Veriler arasındaki farklılığın nedeni, IOM'ın sadece polis ve kolluk güçleri tarafından tespit edilen kişilere değil, STK'lar, hotline ve bireysel yönlendirmelerle gelen kişilere de destek sunmasıdır.

Ukrayna'da tespit edilen insan ticaretine maruz kalmış kişilerin ağırlıklı çoğunluğu kadındır (Faith, Love and Hope, 2004; IOM, 2007). Bu kişilere dair istatistiklerde sömürünün boyutuna dair veri kaydedilmesi Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) uğraşları sonucunda başlamıştır; bu verilere göre insan ticareti vakalarında genelde cinsel sömürü söz konusudur (ILO 2009:21).

İnsan ticaretine maruz kalan Ukraynalıların en çok götürüldükleri ülkeler Rusya, Türkiye, Polonya'dır (Ukrayna İç İşleri Bakanlığı, 2009:4). Diğer ülkelerde insan ticareti mağduru olduğu anlaşılmayıp vize ihlali gibi nedenlerle sınırdışı edilerek yurduna dönen insan ticareti mağdurlarının gelişleri genelde Borispol havaalanından (Kiev'deki büyük havaalanı) olmakta bu kişiler genelde İspanya, Almanya, Portekiz ve Türkiye'den gelmektedirler (Lutsenko ve diğ. 2005:45). Bu durum

halen Avrupa çapında konuya gösterilen özene rağmen insan ticaretinin vakalarının tespitinde zafiyet olduğunu ortaya koymaktadır.

İnsan ticaretiyle mücadele politikasının gelişimi: yasaklama, koruma, önleme

Ukrayna'da insan ticaretiyle mücadelenin sosyal politika olarak gelişimine baktığımızda, bu konuda iki unsurun itici güç olduğunu görmekteyiz: uluslararası toplumdan gelen diplomatik baskı ve alandaki sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları.

Diplomatik baskı 1990'lar boyunca AGİT'in insani boyut konferansları ve raporlarındaki (AGİT, 1991; 1996; 1998; 1999a; 1999b) insan ticaretiyle uluslararası mücadele çağrılılarıyla başlayıp, 2000'lerde ABD Hükümetinin yıllık İnsan Ticareti Raporlarında ülke bazında bilgi yayınlamaya başlayarak, bu suçun işlendiği ülkeleri ifşa etmesi ve hükümetlerin konuya ilişkin duyarlıklarını sınıflandırması; Avrupa Birliğinin konuya ilişkin kararları ve nihayetinde 2003 Palermo Protokolü gibi uygulamalarla süre gelmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının hareketlenmesi ise şöyle başlamıştır: AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı), IOM (Uluslararası Göç Örgütü), USAID (Amerikan resmi uluslararası yardım fonu) gibi uluslararası kuruluşlar, ABA-CELLI (Amerikan

Tablo 2.Ukrayna'da Tespit Edilen İnsan Ticareti Mağdurlarının Sömürü Türüne Göre Dağılımı

Sömürü Türleri	2004	2005	2006	2007
Cinsel	403	558	597	584
Emek	189	232	319	500
Karma	24	28	15	33
Dilencilik	9	10	5	4

Hukuk ve Avukatlar Derneği), Winrock International, La Strada-Hollanda gibi uluslararası sivil toplum kuruluşlarının aktif desteği ile önce Ukraynalı aktivistler yurtdışında insan ticaretine maruz kalan Ukrayna vatandaşı kadınlar hakkında bilgilendirilmiş, daha sonra da çeşitli dernekler kurarak alanda çalışmaya başlamışlardır.

İnsan ticaretiyle mücadelenin geliştirmesinin ön koşulu ilgili yasal çerçevenin geliştirilmesi olmuştur. Bu bağlamda hükümetin çalışmaları ancak 1998 yılında başlamaktadır. 1998 yılında Verkhova Rada (Ukrayna parlamentosu) Ceza yasasına bir ekleme yaparak insan ticaretini suç ilan etmiştir. 2001 yılında ise, yeni ceza yasası yapılmış, burada insan ticareti 141. madde ile suç olarak tanımlanmış ve cezalandırılmıştır. Ceza yasasındaki "İnsan ticareti ve insanların alınıp satılmasına yönelik her türlü yasadışı anlaşma üzerine" başlıklı madde 141, insan ticaretini yasaklamakta şöyle tanımlamaktadır: "İnsanın satılması ya da herhangi bir şekilde ticaretinin yapılması, iradeleri dahilinde olsun ya da olmasın, ticari pornografi, suça karıştırma, borçlandırılarak zorlama, ticari amaçlı evlat edinme, silahlı çatışmada kullanma, emeğini sömürme ya da cinsel sömürü amacıyla insanların Ukrayna sınırından yasal ya da yasa dışı olarak geçirilmesi".

2002 yılında Bakanlar Kurulu, 2002-2005 İnsan Ticaretiyle Mücadele Bütüncül Eylem Planı'nı kabul etmiştir. Planın yürütülmesinden Aile Gençlik ve Spor Bakanlığı sorumludur. Bu plan dahilinde birçok STK'nın insan ticaretine maruz kalmış kişilere yönelik faaliyetleri yasal bir zemine kavuşmuştur. Ancak, plan dahilinde devletin insan ticaretine maruz kalan kişilere sosyal

yardım ya da sosyal hizmet sağlanmasında mali destek sağlaması söz konusu olmamıştır.

Ukrayna 2004 yılında Sınıraşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Birleşmiş Milletler Sözleşmesini ve Palermo Protokollerini onaylamıştır. Bu yılından itibaren insan ticaretinin suç boyutundaki mücadele kurumsallaşmaya başlamıştır. 2004'de uluslararası polis teşkilatı Interpol Ukrayna Milli Bürosu, Yasa Dışı Göç ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Departmanını kurmuştur. Bir yıl sonra, İç İşleri Bakanlığı Ukrayna çapında 350 memurun çalıştığı İnsan Ticaretiyle Mücadele Departmanını kurmuştur. Departman her *oblast*'ta³ insan ticareti ve ilgili suç şebekelerini yakalamak üzere çalışmaktadır.

İnsan Ticaretiyle Mücadelede Sosyal Hizmet

İnsan ticaretine maruz kalan bireyi incelerken toplumsal durumu, sağlığı, emeği, hayat kurması, sosyal sistemlerle ilişkileneceği gibi çeşitli konular karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, insan ticareti olgusuyla ilgili düşünürken, ulusötesi ağlar, insan ticaretine tabii emek ve bedenlere talebi oluşturan sosyal yapılar, kolluk güçleri, hukuk sistemi, insan hakları, kadın hakları, uluslararası ilişkiler ve ekonomi gibi de birçok makro konu da gündeme gelmektedir. Yani insan ticareti mikrodan makroya çeşitli yüzleri olan çok katmanlı bir konudur.

Gerek insan ticareti ağına girişlerinin önlenmesi için bilinç yükseltme hizmeti

3 Oblast, Ukrayna'da il ve devlet arasında, eyalet benzeri ancak eyalete göre merkezi idareye daha fazla bağlı, idari bir birimdir. Toplam 17 oblast vardır.

sunulurken; gerek kurtarıldıktan sonra koruma ve rehabilitasyon gereksinimlerinin karşılanmasında, gerekse gönüllü geri dönüş aşamasında ve sonrasında yaşanan süreçlerde, bireylerin sosyal hizmete ihtiyaçları vardır. Dolayısıyla, temel insan hakları ihlal edilen bu kişiler sosyal hizmet açısından bir müracaatçı kitlesi oluşturmaktadır. İnsan ticareti mağdurlarını bir müracaatçı grubu olarak tanımak ve onlara yönelik sosyal hizmet müdahaleleri geliştirmek gerekmektedir. Sosyal hizmet açısından bakıldığında, Ukrayna örneğinde, insan ticaretine dair önleme, koruma, rehabilitasyon ve reentegrasyon çalışmaları bulunmaktadır. Özellikle rehabilitasyon ve reentegrasyon gibi müdahaleler genellikle Ukrayna gibi "kaynak ülkelerde" geliştirilmiştir.

a. Önlemek için bilinçlendirme

Uzman mülakatları ve incelenen projeler göstermektedir ki, Ukrayna'da önleme çalışmaları potansiyel göçmenleri güçlendirme ve bilinç artırma yöntemleriyle yapılmaktadır. Medya kampanyaları, spotlar, afişler, medyatik kişilerin kampanyalara katılması gibi bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları son yirmi yıldır sürmektedir. Bunların arasında, Eşit Fırsatlar Okulu (bir yerel STK) tarafından gençlere yönelik olarak düzenlenen 'forum tiyatrosu' çalışmaları sanatla sosyal hizmetin bu alandaki kullanımına orijinal bir örnektir. Forum tiyatrosunda, 'role playing' ile göç sürecinin canlandırılması ve farklı ülkelerde göç sürecinde karşılaşılabilecek sorunlar ve bunların çözümlerinin oyun olarak oynanması ilginç bir çalışma örneğidir. Forum tiyatrosunda yine 'role playing' ile göç etmek isteyen gençlerin, gitmek

isteklerini yaratan bazı sorunların tespiti ve kendi ülkelerinde kendi imkanlarıyla bu sorunların üstesinden nasıl gelebilecekleri konusunda oyunlar oynanarak bireyleri güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Organizasyonel ve politika boyutunda ise, tüm topluma insan ticaretinin ne olduğuna dair bilinç kazandırılması hedeflenmiştir. Medya kampanyalarının yanısıra özellikle gençlere yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, AGİT ev STK'ların işbirliği ile bir bilgilendirme ünitesi hazırlanıp eğitim müfredatına eklenmiştir (Levchenko ve diğ., 2005). Özellikle 2006 yılından sonra çocuk ticareti konusunda hassasiyetler artmış, çocukları insan ticaretinden koruyan uluslararası ve ulusal hukuki çerçeveler derlenmiştir (Yevsyukova ve diğ. 2006). Yine 2008 yılından itibaren IOM ve yerel STK'ların işbirliğiyle sosyal hizmet ile insan ticaretinin önlenmesi projeleri uygulanmış ve çok göç veren bölgelerde, özellikle ergen ve gençlere yönelik olarak toplum merkezleri açılmıştır ve buralarda konuya dair çeşitli bilinçlendirme etkinlikleri düzenlenmektedir (Swiss Agency for Development and Cooperation, 2010).

b. Korumak için rehabilitasyon ve reentegrasyon

Türkiye ve Almanya gibi geçiş ve varış ülkelerinde bu tür hizmetler var olan politikalar gereği kısıtlı kalmaktadır. Geçiş ve varış ülkelerinde mağdurlar tespit edildikten sonra durumları hakkında düşünmek ve yargı ile işbirliği yapip yapmamaya karar vermek amacıyla bir ay süreyle uzmanlaşmış sığınmaevlerine alınmaktadırlar. Bu ülkelerde ancak

bir ay ile kısıtlı sığınmaevi sürecinde sağlık hizmetleri, rehabilitasyon ve danışmanlık hizmetleri sunulmaktadır. Bu kısıtlı sürede fiziksel ya da ruhsal tam bir sağaltım mümkün olamamaktadır. Sürenin sonunda insan ticaretine maruz kalmış kişiler, gönüllü geri dönüş mekanizması ile geldikleri ülkeye geri dönmektedirler.

İşte bu noktada kaynak ülkeler, bir hayatta kalma stratejisi olarak başlanan göç sürecini, başladığı halden, fiziksel, psikolojik, psiko-sosyal ve ekonomik açıdan daha dezavantajlı bir halde bitirerek ülkesine geri dönmüş vatandaşlarla karşı kaşıya kalmaktadır. Bu ülkeler açısından mesele, geçiş ve varış ülkelerindeki gibi sadece insan ticareti mağdurlarının tespiti ve bir süreliğine korunması değil; ağır insan hakları ihlallerine uğramış vatandaşların yeniden kendilerine bir hayat kurabilmesidir. Mağdurun korunması, sadece yaralanmanın sarılması değil, tekrar insan ticaretine maruz kalmasının önlenmesi ve yeniden kendine yeten bir birey olmasının sağlanmasıdır. Rehabilitasyon ve reentegrasyon çalışmaları yeniden bir hayat kurma çabalarının desteklenmesi için gereklidir.

c. Bir müracaatçı grubu olarak insan ticaretine maruz kalmış kişiler: bio-psiko-sosyal boyut

Genel olarak bakıldığında, insan ticareti mağdurları insan hakları ağır biçimde ihlal edilmiş kişiler olarak sosyal hizmet açısından bir müracaatçı grubu oluştururlar.

Araştırmada görüşülen kuruluşlardan 10 tanesi insan ticaretine maruz kalmış kadınlara doğrudan yüz yüze hizmet sağlıyordu. Mikro boyutta

incelendiğinde bu kuruluşların uzmanların gözlemlerine göre insan ticaretine maruz kalmış kişiler fiziksel ve psikolojik açıdan aşağıdaki gibi sıkıntılarla karşılaşmaktadırlar:

Fiziksel açıdan sık karşılaşılan etkiler: Uzun ve kötü koşullarda çalışmaktan kaynaklı çeşitli fiziksel zararlar, organ ve doku yaralanmaları, var olan hastalıkların kronikleşmesi; cinsel yollarla başlan hastalıklar, çocuklarda gelişimin engellenmesi.

Psikolojik açıdan sık karşılaşılan etkiler: Bu tür deneyimler yaşayan bireylerin psikolojik portreleri, korku, suçluluk duygusu, öfke, aldatılmışlık hissi, güvensizlik, çaresizlik, şüphe ve kayıp duygularıyla örülüdür. Görüşülen uzmanların bu bireylere en sık koyduğu teşhisler ise şöyledir: kronik stres, post travmatik stres bozuklukları, depresyon, kendine güven eksikliği.

Evine geri dönenlerin karşılaştığı psiko-sosyal sorunlar: kendini yakınlarına ifade edememe, yakın sosyal çevre ve aileleri tarafından dışlanma, iş bulmama, içinde buldukları topluluk tarafından damgalanma ve dışlanma.

Ukrayna'da var olan sosyal hizmet çerçevesinde, her *oblast*'taki IOM destekli en az bir STK, insan ticareti mağduru kadınlara yönelik birebir danışmanlık vermektedir. Bazı bölgelerde insan ticareti mağdurları için sığınmaevleri de bulunmakta, bu kuruluşlarda rehabilitasyon ve reentegrasyon hizmeti sunulmaktadır. Ancak müracaatçılar bu kuruluşlardan sonra evlerine döndüklerinde devam eden bir takip ya da haberleşme mekanizması bulunmamaktadır. Özellikle iş bulamama sorununa yönelik olarak meslek edindirme kursları vardır, ancak, bu kursların iş garantisi

bulunmamaktadır. Ukrayna'daki genel işsizlik göz önünde bulundurulduğunda bu tür çalışmaların ne derece başarılı olduğu sorusu uzmanlar tarafından net olarak yanıtlanamamaktadır.

Var olan STK temelli sistem, mağdurları buldukları noktadan alıp çeşitli hizmetlerle farklı kuruluşlara yönlendirerek sonunda evlerine geri yollamaktadır. Ancak, psiko-sosyal boyutta sığınmaevi süreci sonrasında mağdura aktif destek sağlayan bir çalışma yoktur. Görüşme yapılan bazı uzmanlar, evlerine dönen mağdurların çoğunlukla yaşadıkları yerde damgalandıkları ve sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarını bildirmiş, bunun çok zaman onları yine göç etmeye teşvik ettiğini ve yeniden insan ticaretine maruz kalma riski doğurduğuna da dikkat çekmişleridir. Bir diğer önemli eksiklik ise, mağdurların ailelerine ya da birlikte yaşadıkları yakınlarına yönelik danışmanlık hizmetlerinin hiç düşünülmemiş olmasıdır.

Mezzo boyutta, en önemli çalışmalar IOM, AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) Winrock International gibi uluslararası kuruluşlar tarafından yapılmıştır. Bu kuruluşlar 1990'lardan beri insan ticaretiyle mücadele için uzmanların yetiştirilmesi, çeşitli STK'ların açılması, var olan STK'ların arasında bir ağ kurulması ve bu ağın üyelerinin birbiriyle koordineli hareket etmesini sağlayacak birçok proje gerçekleştirmektedirler.

Makro boyutta baktığımızda, yine itici gücün uluslararası kuruluşlar olduğunu görmekteyiz. Bu kuruluşlar özellikle Ukrayna hükümetinde konuya ilgili bilinç ve hassasiyet yaratmak için çeşitli başarılı lobcilik faaliyetlerinde bulunmuşlar, hükümetle birlikte projeler

vasıtasıyla ulusal yasal çerçevenin oluşturulması (Wijers ve Havemann, 2006) ve insan ticareti suç örgütlerine karşı uluslararası polis işbirliğinin yapılması için altyapı oluşturmuşlardır.

Ukrayna mevzuatı, yapılan mülakatlar ve incelenen projeler göstermektedir ki, hali hazırdaki paradigma içinde makro açıdan insan ticareti bir göç problemi olarak düşünülmektedir. Bu nedenle yapılan bilgilendirme kampanyaları ve medya çalışmalarından kurulan destek sistemine kadar her boyutta var olan çalışmalar göçü önleme prensibi eksenine oturmuştur. Göç konusu önemli olmakla birlikte ataerkillik, gelir dağılımı adaletsizliği, kayıtdışı ekonomi, göçmen işgücü pazarları, seks sektörünün turizmin bir kolu olarak yayılması gibi insan ticaretinin diğer yapısal nedenleri makro politikalarda gerekli yeri bulamamıştır.

TARTIŞMA

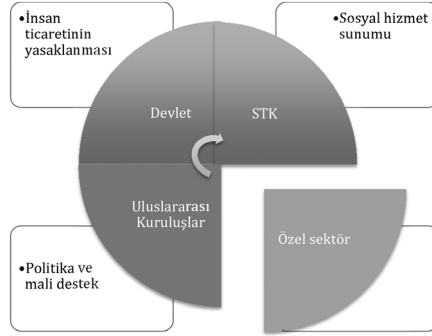
Ukrayna'da insan ticaretiyle mücadele sistemini sosyal hizmetin sosyal politikaya katkısı ve sosyal hizmetin amaçları açısından çözümlenmek bize eleştirel bir analiz imkanı sağlayacaktır.

Sosyal hizmetin, bir sosyal sorunla sosyal politikaya katkı vererek ilgilenmesi insan hakları ve sosyal adaletin sağlanması temelinde üç aşamada olabilir: (a) tekil insan hakları ihlallerinin ve sosyal düzenle ilişkisinin tespiti, (b) toplumsal boyutta yaygınlaşan ihlallerin yeni başlayan bir sosyal sorun olarak tanımlanması, (c) yaygın sosyal sorunların harsarlarının durdurulması ve sorunların çözümü için çalışma ⁴.

4 Duyan (2003) sosyal hizmetin işlev ve rolleri konulu çalışmasında, Şimşek'in (2001) halk

Ukrayna örneğine baktığımızda, 1989'dan itibaren yaşanan kapsamlı toplumsal dönüşüm içinde insan ticareti sorunu, problemin çıkış aşamasında tespit edilememiş; ve ancak insan ticareti mağdurları göç ettikleri ülkelerde tespit edilip, onların sorunlarına yönelik bir sosyal hizmet ve politika geliştirilmesi düşünüldüğü bu konuda uluslararası bir kamuoyu oluştuktan sonra, yani problem ortaya çıkıp akut bir hal aldıktan sonra, 2000'lerle birlikte ülkesinde sosyal politikanın ve sosyal hizmetin konusu olabildiği görülmüştür.

Geçiş süreci içinde devletin sosyal hizmetlere ayırabileceği bütçenin azalması, söz konusu alanda sosyal hizmetlerin STK'lar tarafından organize edilip sunulmasını gündeme getirmiştir. İnsan ticaretiyle mücadele alınının kurulmasında, insan ticaretine karşı sosyal hizmet uygulamalarının geliştirilmesinde, uluslararası kuruluşlar hem ekonomik

Şekil 1. Ukrayna'da insan ticaretiyle mücadelede etkin ve uzak aktörler

ve maddi hem de bilgi ve kaynak desteği sağlamışlardır. Bu kuruluşlar ilgili aktivistlere STK kurmaları için ve buralarda soruna yönelik sosyal hizmet uygulaması geliştirmeleri için kaynak sağlamışlardır. Süreç içinde bugün Ukrayna genelinde 74 adet STK, IOM'in sürekli verdiği destek çerçevesinde bir ağ oluşturmuştur ve Ukrayna'nın 17 oblastında insan ticaretiyle mücadele için sosyal hizmet sağlamaktadır. Kamu sektörü ise, mücadeleye sadece yasa yapma, uluslararası kuruluşlar ile işbirliğine destek verme şeklinde katılmakta, kamu eliyle mağdurlara doğrudan bir hizmet sunulmamaktadır. Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi, bilgi, sosyal ağlar ve ekonomik kaynaklar uluslararası kuruluşların desteği ile kamuoyuna ve STK çalışmalarına yönelmektedir. Ancak şekilde de görüldüğü gibi özel sektör tamamen bu döngünün dışındadır.

Sosyal hizmetin amaçların kısaca hatırlayacak olursak: İnsanların problem çözme kapasitelerini artırmak; kaynak, hizmet ve olanak sağlayacak sistemlerle müracaatçıları buluşturmak; sistemlerin insancıl çalışmasını sağlamak; sosyal politikanın gelişimine katkıda

sağlığı alanında yaptığı çalışmasındaki üç koruma düzeyini sosyal hizmetin koruyuculuk işleviyle birleştirmekte ve düşünsel bir paralellik kurarak oradaki üçlü koruma anlayışını sosyal hizmetin bireyleri, grupları ve toplumu üç aşamada koruması olarak yorumlamaktadır; bu üç düzey: birincil koruma: potansiyel sorunların tespiti ve önlem alınması; ikinci aşama, oluşmakta olan bir sosyal problemi ilk aşamada tespit edip ona karşı önlem almak, üçüncü aşama ise akut hale gelmiş bir sorunun daha fazla zarar vermemesi ve giderilmesi için uğraşmaktır. Burada ben de Duyan'ın (2003) düşüncesine gönderme yaparak, koruyuculuk kavramını 'insan hakları koruyuculuğu' olarak ele alıp bezer bir paralellik içinde sosyal hizmetin sosyal politikalara katkısını insan haklarının korunmasında üç aşamada sınıflandırabileceğimizi düşünüyorum: (a) tekil insan hakları ihlallerin ve sosyal düzenle ilişkisinin tespiti, (b) toplumsal boyut kazanan ihlallerin yeni başlayan sosyal sorunlar olarak tanımlanması, (c) yaygın sosyal sorunların hasarlarının durdurulması ve sorunların çözümü için çalışma.

bulunmak; müracaatçı sistemlerinin güçlendirilmesi; sosyal adalet ve eşitlik için çalışmak (Johnson, 1998; Sheafor ve Horejsi, 2003).

Müracaatçıların problem çözme kapasitelerini artırma amacına yönelik, forum tiyatrosu örneğinde olduğu gibi hem göç öncesi potansiyel göçmenlerin ülkele-
rindeki sorunlarını çözmelerine destek veren, hem de göç sürecine dair onları bilgilendiren çeşitli projeler vardır. Kaynak, hizmet ve olanaklarla müracaatçıları buluşturmak ve müracaatçıların güçlendirilmesi noktasında, hizmetlerin sadece insan ticaretine maruz kalıp ülkesine geri dönmüş kadınlara yönelik kurumsallaştığı bu araştırmada tespit edilmiştir. İnsan ticaretinin çoğunlukla seks sektöründe zorla çalıştırma gibi algılansa da aslında yazının başında belirtildiği gibi çok daha çeşitli pratikleri içeren bir kavramdır; örneğin zorla çalıştırma ve organ ticaretini de içerir. Mağdurlar çoğunlukla kadınlar olsa da, çocuklar ve erkekler de insan ticaretine maruz kalabilmektedir. İnsan ticaretine maruz kamış çocuklar ve erkekler için de sosyal hizmet müdahalelerinin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Sosyal hizmetin kaynak, hizmet ve olanak sağlama amacıyla ilgili bir diğer husus ise sosyal hizmetler bütçesinin ve sisteminin tüm vatandaşlara asgari gelir düzeyi ve insan onuruna yakışır bir hayat standardı sağlaması gereğidir. Ancak, birçok geçiş ekonomisinde olduğu gibi Ukrayna'da da kapitalist sisteme uyum sürecinde devlet gelir dağılımı adaletini ve sosyal yardım ve hizmetleri sağlamak için gerekli harcamaları en alt düzeye indirmiş; ülke içinde yoksulluğun artması ve yoksulluğun kadınlaşması gibi olguları politikalar dışında bırakmıştır. Önleme çalışmaları dahilinde, bireyleri güçlendirecek

ve onları özellikle yoksulluk ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı güçlenmeleri için kaynak, hizmet ve olanaklara kavuşturacak hizmetlere ve bu hizmetleri sağlayacak kaynaklara ihtiyaç vardır. İnsan ticaretine maruz kamış müracaatçıların güçlendirilmesi açısından ayrıca sığınmaevi süreci sonrasında oturdukları yere döndüklerinde reentegrasyon aşamasında güçlendirme faaliyetleri ihtiyacı karşılamaktan uzaktır.

Sosyal adalet ve eşitlik için çalışma amacı, insan ticaretiyle mücadele bağlamında insan ticaretinin bir sosyal sorun olarak tanımlanması ve konuyla ilgili sosyal politikaların geliştirilmesiyle ilgilidir. Sorunun tespitinde geç kalınmış, sorun ancak akut bir hal aldıktan sonra, dış desteklerle tanımlanabilmiş ve müdahaleler geliştirilmiştir. Sorunun tanımlanmasında ve hizmetlerin geliştirilmesinde yerel sesler yeterince çıkmamaktadır. Bunun önemli nedenlerinden birisi, kamu desteğinin sadece kovuşturma alanında yoğunlaşmasıdır. Diğer bir önemli neden, STK'ların kaynak olarak salt uluslararası kuruluşlar ve onların politik ajandaları etrafında şekillenen proje fonlama programlarına bağımlı olmaları, kamudan ve özel sektörden destek bulamamalarıdır. Ayrıca, yerel STK'lar ve fon sağlayan kuruluşlar arasında sürekli ve yatay bir ilişki var olamamaktadır. Yani mevcut insan ticaretiyle mücadele sisteminin kurumsallaşma mantığı ve şekli insan ticaretine karşı yerel önlemlerin güçlenmesine imkan vermemektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak, Ukrayna'daki insan ticaretiyle mücadelenin bugünkü durumuna baktığımızda sosyal politika ve sosyal hizmet açısından üç önemli nokta söz konusudur:

(a) Mikro-mezzo-makro kopukluğu ve sorunun köküne inememek: Kaynak ülke olduğu için sadece, mağdurları tespit etmek ve onları evlerine geri göndermek temalı bir politika Ukrayna'ya uygun düşmemektedir. Sosyal hizmet bakış açısıyla baktığımızda, müracaatçıların insan hakları ihlalleri sonucunda uğradıkları bio-psiko-sosyal hasarların tamiri ve tam bir iyilik haline ulaşabilmeleri gereği noktasında, psiko-sosyal ve bazen de fiziksel açılardan uzun vadeli desteğe ihtiyaç duyan insan ticareti mağdurları için, hali hazırdaki kısıtlı rehabilitasyon ve re-entegrasyon çalışmaları uzun vadeli olacak biçimde geliştirilmelidir.

Alanda mikro ve mezzo boyutlarda insan ticaretiyle mücadele için çeşitli müdahaleler geliştirilmiş, bir uygulama zenginliği yaratılmıştır. Ancak, bir toplumsal sorunla mücadelede sosyal hizmet bakış açısı, hem mikro hem mezzo hem de makro düzeyde müdahale ve bunların bütüncül bir yaklaşımla oluşturulmasını gerektirir. Mevcut sistem, insan ticaretiyle mücadelede mikro hizmetlere odaklanmıştır. Alandaki sosyal politika, insan ticareti sorununun temeli olan ülke gelir dağılımındaki adaletsizlik, yoksulluk ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi sorunlara yönelik bir müdahale içermemektedir. Bu nedenle yaratılan uygulama zenginliği, bireysel bazda palyatif çözümler üretilmesi kısıtında kalmıştır.

(b) Sosyal hizmet sunumunun sadece STK'lar aracılığıyla gerçekleştirilmesi uygulama ve politika üretme açısından sıkıntılar yaratmaktadır: İnsan ticaretiyle mücadele sisteminde devletin rolü sadece ceza yasalarını yapıcı ve koşturucu role indirgenmekte; sosyal hizmetin sunumu sadece

STK'lar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu durum giderek uluslararası sosyal politika tartışmalarında anaakım haline gelen Yeni Kamu Yönetimi⁵ anlayışının bir sonucudur.

Alandaki STK'lar farklı uygulamaların geliştirilmesi açısından zenginleştirici olmuştur; ancak sadece STK'ya dayalı hizmet sunumu, STK'lar tarafından verilen hizmetin kalitesini ölçen bir sistemin olmayışını, dahası hizmetler için gereken kaynağın sürekli olarak uluslararası kuruluşlar ve projeler bağlamında sağlanmasını beraberinde getirmiştir. Bu durum, hizmetlerin sürekliliğini ve yaygınlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Dahası Odessa'daki insan ticareti mağdurlarına yönelik sığınmaevi örneğinde olduğu gibi, bazı kuruluşlar ihtiyacın varlığına bakılmaksızın proje ve kaynağın bitmesiyle kapanmak zorunda kalmış, buradan destek alan mağdurların süreçlerinin devamı takip edilememiştir. Dahası, konuya özel olarak yetişen sığınmaevi uzmanları, -STK'lar bir ağı oluştursa da aralarında kurumsal bir birlik olmadığı için, konuyla ilgili başka bir kuruluşa transfer edilememiştir. Her projede her STK yeniden uzman yetiştirmeye kaynak ayırmak durumunda kalmıştır. Yine bu koşullar içinde, STK'lar ile projeleri üreten ya da fon veren kuruluşlar arasında yatay bir ilişki yaşanmamaktadır. STK'lar kendi rollerini sadece hizmet sunmak olarak tanımlamakta ve genelde politik görüş, özeldede hali hazırdaki insan

5 Yeni Kamu Yönetimi yaklaşımını kısaca neo-liberal doktrin içinde refah devletinin giderek küçülmesi, devletin sosyal sorumluluklarının icrasının sivil topluma kaydırılması olarak niteleyebiliriz. Daha fazla bilgi için bkz. Balcı,2008; Farazmand, 2001; Kirkpatrick, 2004; Rosanvallon,2000.

ticareti politikası hakkında eleştirel bir bakış oluşturamamaktadırlar. STK'ların ekonomik açıdan bağımsız olamamaları mikro-mezzo ve makro arasındaki kopukluğun önemli nedenlerinden birisidir.

Bu tespit, ilaveten yirmi yıldır süregelen insan ticaretiyle mücadelenin sorunu ortadan kaldıramamış olması ve ilaveten eski insan ticareti mağdurları hakkında ne Ukrayna'da ne de uluslararası literatürde bireysel başarı öykülerinin bulunmaması, var olan yaklaşımın yetersizliğinin belirgin göstergeleridir. Buradaki sonuç çıkarımlar göstermektedir ki, sıkıntı sadece insan ticaretinin yer altında olması ve sorunun boyutlarının bir türlü tam olarak bilinmemesiyle ilgili değildir. Yetersizlik, aynı zamanda insan ticaretiyle mücadelenin Yeni Kamu Yönetimi yaklaşımı uyarınca örülen kurumsallaşmasının ve uluslararası yaklaşımın göç/suç paradigmasındaki sıkışmışlığıyla iç içe geçmesiyle ilgilidir. Dolayısıyla sosyal politika ve sosyal hizmette bütüncül politikaların oluşumunu beslemeyen bir yapı ortaya çıkmıştır.

(c) İnsan ticaretiyle mücadele de ekonomik alan ihmal edilmektedir.

İnsan ticareti son tahlilde ağır bir emek ve beden sömürüsüdür ve ekonomik alanda gerçekteşmektedir. Ancak, insan ticaretiyle mücadelede her ne kadar, hem devlet hem uluslararası kuruluşlar hem de STK'lar katılım ve işbirliği içinde çalışsa da ekonomik alanın en önemli aktörü olan özel sektör insan ticaretiyle mücadele alanının tamamen dışında kalmaktadır. Oysa, gerek kimi ülkelerde yasal kimi ülkelerde yasaklı olan seks sektörünün kontrolü, gerek göçmen işçilerin çalışmalarının ve haklarının düzenlenmesi, gerekse genel

olarak kayıtdışı ekonomideki çalışma koşulları, hükümetlerin özel sektörü denetlemesini ve gerektiğinde işgücü pazarına müdahalede bulunmasını gerektiren konulardır. Bu noktada özel sektörün insan ticaretiyle mücadeleye girişi gerekli ve kritiktir. Bu önemli bir eksiktir ve sadece Ukrayna vakasına özgü değildir.

KAYNAKÇA

ABD Hükümeti Dış İşleri Bakanlığı (2007). *Trafficking in Persons Report Released by the Office of Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons*, US Department of State: Washington

AGİT (1991). The Moscow Document: document of the Moscow meeting of the conference on the human dimension of the CSCE, internet kaynağı: http://www.osce.org/documents/odihr/1991/10/13995_en.pdf son erişim: 10/06/2010

AGİT (1996). Stockholm Declaration: Adopted by the OSCE Parliamentary Assembly, internet kaynağı: http://www.oscepa.org/images/stories/documents/declarations/1996___stockholm_declaration_-_english.2262.pdf son erişim: 10/06/2010

AGİT (1998). Seventh Meeting of the Ministerial Council 2-3 December 1998 internet kaynağı: http://www.osce.org/documents/mcs/1998/12/4168_en.pdf son erişim: 10/06/2010

AGİT. (1999a). Trafficking in Human Beings: Implications for the OSCE, OSCE review Conference September 1999, ODIHR Background paper 1999/3, OSCE/ODIHR: Warsaw

AGİT. (1999b). Istanbul Document. Retrieved from: <http://www.osce.org/mc/39569> son erişim: 10/06/2010

Atasü-Topcuoğlu, R. (2012). "Die Problematisierung des Menschenhandels", içinde von Steinsdorf S. ve Ruf-Ucar, H.

- (Der.) *Implementierung von Rechtsnormen: Gewalt gegen Frauen in der Türkei und in Deutschland*, Centaurus Verlag: Berlin
- Balçı, A. (2008) Kamuoyu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar, Sorunlar, Tartışmalar, Çözüm Önerileri, Dünya ve Türkiye Yansımaları, Seçkin Yayıncılık: İstanbul.
- Cohen, J. L., ve Arato, A. (1992). *Civil society and political theory*, Cambridge: MIT Press.
- Duyan, V. (2003). Sosyal Hizmetin İşlev ve Roller, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14(2):1-22
- Dünya Bankası (1998). "Can Ukraine Avert a Financial Meltdown?" World Bank. June 1998 retrieved from <http://www.worldbank.org/html/prddr/trans/june1998/ukraine.htm>. Son erişim tarihi: 2007-12-16.
- Faith, Love and Hope (2004). *Socio-Psychological description of women who suffered from traffickers in human beings*, Faith, Love and Hope: Kiev
- Farazmand, A. (2001) *Privatization and Public Enterprise Reform: Implications for Public Management*, Greenwood Publishing Group: Westport, CT.
- Hughes, D. M. (2000). "The 'Natasha' trade, the transnational shadow market of trafficking in women." *Journal of International Affairs*, 53(2), 625-65.
- IMF (tarihsiz). "Ukrainian GDP (PPP)". World Economic Outlook Database, October 2007. International Monetary Fund (IMF). from, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2007/02/weodata/weorept.aspx?sy=1992&ey=2008&scsm=1&ssd=1&sor t=country&ds=.&br=1&c=926&s=PPPGDP&grp=0&a=&pr1.x=41&pr1.y=2>. Son erişim tarihi: 2008-03-10.
- ILO (2007). Forced Labour Statistics (Fact Sheet)
- ILO (2009). *The cost of coercion: global report under the follow-up to the ILO declaration on fundamental principles and rights at work*, Intentional Labour Conference, 98th Session 2009, Report I (B), ILO: Geneva.
- IOM (2007) *Trafficking in Human Beings and the 2006 World Cup in Germany*, IOM: Geneva.
- Johnson, L. C. (1983) *Social Work Practice: A Generalist approach*, aLLYN bacon: Boston
- Kirkpatrick, I., Ackroyd, S. ve Walker, R. (2004) *The New Managerialism and Public Service Professions*, Palgrave.: London
- La Strada (2008). *Violation of Women's Rights*, La Starada International: Amsterdam.
- Levchenko, K.B., Udalova, O.A. , Trubavina, I.M (Der.) (2005). *Prevention of Human Trafficking and Exploitation of Children*, International Women's Rights Centre La Starada Ukraine Yayını: Kiev
- Lutsenko, Y., Matiaszek, L., Scanlan, S., & Shvab, I. (2005). *Trafficking in Ukraine: an assessment of current responses*. UNICEF: Kiev.
- Rosanvallon, P. (2000). *The new social question – rethinking the welfare state*. Princeton University Press: New Jersey.
- Sheafor ve horejsi (2003). *Techniques and Guidelines for Social work Practice*, A and B : Boston
- Shen, R. (1996) *Ukraine's Economic Reform: Obstacles, Errors, Lessons*, Praeger Publishing: Westport
- Swiss Agency for Development and Cooperation (2010). *Annual Report SDC / SECO 2009*, SDC
- Şimşek, Z. (2001): Yaşam Kalitesi Ölçeğinin Psikometrik Değerlendirilmesi, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(2), 3-30
- Ukrayna İç İşleri Bakanlığı (2009). *Combating Trafficking in Human Beings: Information Handbook*, Ukrayna İç İşleri Bakanlığı Yayını: Kiev
- Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)(2007). Fact Sheet, ILO: Geneva

Yesyukova, M.V., Doroshok, T. Orlean, A.M. (2006). *Measures to Counteract Child Trafficking and Commercial Exploitation of Children in Ukraine*, ECAPT, UNODC La Starad Ukriane ortak Yayını: Kiev.

Velibor, L. (2008). The emergence of trafficking in women and children in Bosnia and Herzegovina: A case study. In N. I. O. Ebbe & K. D. Dilip (Eds.), *Global Trafficking of Women and Children* (ss. 109-126). Boca Raton: CRC

Wijers, M. Ve Havemann, R. (2006). *Guidelines on Trafficking in Human Beings for the Criminal Justice Chain in Ukraine*, Avrupa Bilriği ve IOM ortak Yayını: Kiev.

